

Finalment, també s'ha de dir que Santi Cortés ha sabut aprofitar magníficament els diversos arxius i fonts que ha pogut consultar, entre els quals no hi ha hagut, dissortadament, el de l'entitat més representativa, Lo Rat Penat, que, des de fa anys, es troba tancat als investigadors per estar en procés de catalogació. Siga com siga, per les informacions que tenim, i en vista de l'estudi ara publicat, poca cosa es podrà afegir a allò que ha estat dit per Cortés.

JOSEP DANIEL CLIMENT

Antoni MAESTRE BROTONS, *Humor i persuasió: l'obra periodística de Quim Monzó*, Alacant, Departament de Filologia Catalana («Biblioteca de Filologia Catalana», 15), 2006, 220 pp.

En un hipotètic programa d'estudis sobre humor i literatura, aquest llibre tindria un interessant valor pedagògic, ja que pot ser llegit com una orientació segura sobre la ironia i l'humor periodístic. La publicació de Maestre és el resultat de la seva tesi doctoral, llegida a Alacant al començament de la tardor del 2005. I s'afegeix de forma natural a altres estudis que aborden la ironia i l'humor (el de Carme Gregori sobre Calders; o el més antic recull de Casacuberta i Gustà), que assenyalen el que podria ser una atractiva línia d'estudi que encara podria produir resultats tant o més substanciosos. En el cas que ens ocupa, la imbricació entre humor i argumentació, un dels temes de recerca de primera línia, el converteixen en un treball singularment atractiu també per a l'estudiós de lingüística i pragmàtica, l'altre fonament sobre el qual reposa l'anàlisi de Maestre. Com és habitual, doncs, en els estudis sobre humor, la perspectiva té un aire característicament desclassificatori, obert i multilíneal, que no està renyida amb el rigor i la metodologia, que l'autor manifesta ací des de les primeres línies.

Es tracta, doncs, com insinuo, d'un estudi perfectament delimitat i cenyit al seu objecte: els textos periodístics de Quim Monzó. Una introducció de vint pàgines sobre Monzó i els estudis de retòrica i argumentació (seguida d'una petita presentació de la trajectòria de l'autor, caps. 1 i 2) no impedeix gens (perquè resulta àgil i precisa, en les valoracions i en la selecció d'informació) l'aprofitament de les parts més decididament analítiques del llibre: sobre la columna periodística i la posició de Monzó (caps. 3 i 4), i sobre humor i argumentació (cap. 5). Aquesta introducció s'agraeix (resulta una presentació agradable i clara als temes), i les darreres quinze pàgines sobre estilística

(incloent-hi un apartat sobre grafies) que tanquen l'estudi (cap. 6) resulten també un complement adequat per a la metodologia i les intencions del llibre. Crec que tot això fa que sigui una obra completament útil i pràctica, sense apartar-se gens del rigor i l'exigència que reclama una anàlisi d'aquest tipus.

És important assenyalar que ací la teoria no representa un entrebanc més, com sovint ha ocorregut (sobretot en els vuitanta i els noranta) en els estudis de base lingüística o pragmàtica. Ací cap principi, condició o regla (sintacticoprasmàtica) dificulta l'apreciació del periodisme de Monzó. Maestre aconsegueix fer fluir tant l'organització de la columna periodística com els recursos retòrics i estilístics al servei d'aquesta. Això constitueix pròpiament el cor analític i explicatiu del llibre. Sense cap por, Maestre fa reposar la seua anàlisi en la col·lecció de recursos argumentatius desplegada per l'escola belga de Perelman i Olbrechts-Tyteca. La part interessant i novedosa consisteix en l'aplicació de les figures i les tècniques a la producció irònica o còmica. Però l'estudi es complementa amb una generosa repassada tant de les adaptacions de la retòrica a l'anàlisi del discurs (Mortara Gavarelli, Albadalejo, Pujante, Calsamiglia i Tusón, Lo Cascio, Laborda, Gómez Calderón, o J. M. Adam), com dels estudiosos de l'humor i l'argumentació (Torres Sánchez, Casasús, V. Salvador, Ducrot) o la crítica monzoniana (M. Nadal, Bou, Guillamon, Ollé o Cònsul). Com dic, tota una guia de lectura.

Un parell d'exemples de la precisió analítica (i classificatòria, també) de Maestre seran suficients. Entre els tòpics (*topoi*, temes) monzonians, Maestre localitza la carregada contra els clixés lingüístics. Evidentment, és en l'àmbit verbal on un escriptor descendeix a l'arena de la retòrica pura. La identificació de «paraules i expressions tòpiques [...] del discurs polític», com ara *reflexió estratègica, estat naixent, plataforma, ubicar, repúbliques bàltiques, societat civil*, etc., així com la denúncia d'eufemismes («no dir mai cec, sinó invident, mai vell sinó de la tercera edat») es converteix en l'activitat de desemascarament característica. Maestre cita Monzó: «[...] És una nova mostra de la tradició que porta a canviar el nom de taverna pel de bar i, uns quants anys després, a canviar el de bar pel de snack-bar o cafeteria i, al cap d'un cert temps, reconvertir l'snack-bar i la cafeteria en aquests clònics de parets de maons anomenats *Il Caffè di Roma*» (p. 79). Observem com en el pas del genèric al particular hom pot ensopegar amb la inversió i la ironia. Fent veure que tots els canvis de denominació són iguals, causats pel desig d'evitar l'antic, el darrer ens insinua una certa particularitat (accentuada per contrast perquè se'ns en dona una descripció en termes genèrics). La diferència contemporània pot aleshores resultar còmica.

El segon exemple serà l'anàlisi de les definicions, una de les vint-i-set tècniques seleccionades per l'autor. En sentit argumentatiu, la definició és una figura *per essència*, que apel·la als trets característics que cal tenir en compte, a propòsit d'un mot o una idea en particular. En la seua accepció còmica, tots sabem produir definicions humorístiques: «Resar. Allò que fan els jugadors de futbol només sortir al camp». La combinació d'humor i argumentació confereix un aire peculiar al discurs, tanmateix. Maestre s'ocupa de la indagació de Monzó al voltant de la definició de «jesuïta», una indagació en principi objectiva, que recorre a la reproducció de les accepcions de diferents diccionaris. L'objectiu és refutar l'accepció de «paramilitar» que se'ls ha atribuït en unes declaracions públiques, que resulta excessivament polèmica i poc contrastada. Però la refutació s'aconsegueix a força d'enriquir la definició amb accepcions implícitament més problemàtiques –i aquestes vegada produïdes objectivament: en relació amb la hipocresia, la tergiversació, l'engany i la falsedat. Es tracta d'una operació argumentativa a base de definicions, on el valor argumentatiu queda obert a la interpretació còmica, en desfigurar la pressuposició de partida. És així com opera aquesta combinació d'ironia, llocs retòrics i sentit argumentatiu. Maestre completa l'anàlisi de les definicions amb tres figures més, la tautologia, el ploce (o aposi), basada en la repetició per a potenciar l'ambigüïtat dels termes (com ara, «hi ha dones i dones», on la igualtat dels termes obliga a considerar les diferències), i l'antanàclasi, que juga amb la repetició de termes que adquireixen sentit nou –en l'enunciació d'un altre interlocutor, per exemple («modern i progressista», enunciat en contextos històricament o socialment diferents, seria un cas d'això mateix). A través d'aquestes tècniques i figures, les definicions són usades amb valor argumentatiu, i deixen obert un espai a la interpretació còmica, a través dels implícits que forgen.

Hom podria demanar-se pel sentit de la tria de les vint-i-set tècniques i figures seleccionades per Maestre, però el resultat és adequat i correcte. Seguint el patró de l'escola belga, hom hi troba representades les principals formes i possibilitats argumentatives que fem servir sovint en el discurs. En això, com en la resta del llibre, l'ordre i la claredat expositiva repercuteixen positivament en la utilitat de les anàlisis. És veritat que l'ordre còmic descansa en aquestes fonts argumentatives localitzades per la *nova retòrica* –una autèntica *mise au point* de les categories aristotèliques. Segurament aquests llocs retòrics són igualment a la base dels trucs publicitaris, que també contenen dosis d'humor latent (i no tan latent). Haver-les identificat en la columna periodística (i en l'estil transparent de Monzó), i haver-ne fet la graella és una tasca que tot bon estudiant de retòrica, pragmàtica o literatura hauria de saber aprofitar i desenvolupar.

Algú més crític que no pas jo podria objectar al treball de Maestre la manca d'una mica de punta, de mala fe, en l'anàlisi (en paral·lel a la punta de l'escriptor estudiat), que fes arribar un poquet més enllà les estratègies i les tècniques estudiades. En aquest sentit hauria anat bé tenir en compte que el dimoni pot citar les Sagrades Escripures, si convé als seus propòsits. Però potser convidem massa gent al teatre. No hi ha dubte que cal felicitar l'autor per la feina realitzada, i el Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant per la tasca empresa en potenciar i publicar aquesta mena de recerques.

AMADEU VIANA
Universitat de Lleida

Carme GREGORI SOLDEVILA, *Pere Calders: Tòpics i subversions de la tradició fantàstica*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, col·lecció «Textos i Estudis de Cultura Catalana», 111, 291 pp.

Un qüestionament de fons que, creiem, seria oportú per a bona part de la crítica establerta de no pocs clàssics de la literatura catalana contemporània es planteja des de les premisses i abastant les conclusions en l'estudi ara pres en consideració. A propòsit de part de la crítica de referència sobre l'escriptura de Pere Calders, la Dra. Carme Gregori (Universitat de València) recorda, cap al final de les seves pàgines, el que, al seu inici, era una asseveració més puntual i nominalitzada (pp. 273, 7-11): no pocs títols d'especialistes que, caldrà dir, tots hem fet servir —per ex. J. Melcion (1986) o A. Bath (1987)—, i també la pròpia topificació escolaritzada de la literatura caldersiana en manuals o la divulgació mediàtica més general de Pere Calders com a bastidor d'un món *fantàstic, meravellós, màgic...*, cadascuna d'aquestes fonts peca de l'ús de les susdites marques definitòries al marge del seu sentit específicament literari. No acceptant mantenir-se en aquests còmodes vials que, en ocasions, instal·len l'estudi de les lletres catalanes a la vora de l'avenc del discurs teòric literari, C. Gregori sobrepassa àgilment el que, per a un lector fàcil d'escandalitzar-se, seria signe de presumptuosa provocació i —sintetitzat així i per part nostra el que deu haver estat llarga i creixent consideració per part d'una lectora apassionadament caldersiana— s'endinsa en una tasca substitutòria que ens haurà de fornir d'un volum diferent en el conjunt de la crítica sobre l'escriptor motiu d'estudi. Això no vol dir que la seva autora desestimi tants i tants judicis, idees,